

SEMBLANÇA INTEL·LECTUAL DE JOSEP LLUÍS BLASCO

Francesc Vera

DIR de J. L. Blasco que és un filòsof analític no és dir res de nou. Tampoc no és donar massa informació: El situa, certament, en l'àmbit de la filosofia anglosaxona, però no ens diu que en aquest camp es va moure guiat per uns plantejaments kantians. Treballa fonamentalment amb l'objectiu d'analitzar l'estructura i les possibilitats de conèixer de la Raó; considera que el coneixement del món ens el dona la Ciència i, en tercer lloc, que per a la investigació filosòfica cal disposar d'un mètode clar i rigorós. També podem dir, per tant, que és un filòsof il·lustrat. La seua manera d'entendre la filosofia, de fer-la, ho deien ben clar. Al llarg de la seua obra apareixen problemes i idees que el mostren en una evolució constant, però hi ha uns elements que hi romanen, que sempre hi són presents:

- La manera d'enfrontar-se amb els problemes, de formular-los, de treballar-los, és a dir, la utilització d'un mètode, d'unes eines i d'uns conceptes pressuposats, i
- L'àrea a la qual pertanyen i que no és una altra que la Teoria del Coneixement.

Aquests dos elements constitueixen els punts de referència permanents que poden caracteritzar el seu pensament com el propi d'un filòsof analític que interpreta l'activitat filosòfica des del punt de vista kantianista. Perquè dirigir rigorosament, metòdicament, la investigació filosòfica i centrar-se en l'estudi i en l'aclariment de les possibilitats i l'estructura del coneixement equival a situar-se explícitament sota la influència de Kant. Es donen els dos barrejats. Cadascun d'ells condiciona l'altre i la recerca del primer obri nous camins per al segon.

Els plantejaments, debats i posicions que s'adopten al voltant del mètode a utilitzar en la investigació filosòfica, insisteix Blasco, vénen determinats per la concepció del llenguatge i de la lògica que s'adopti. En concret, és la concepció de la lògica que determina el tipus de mètode, ens diu. Interpretar les reflexions metodològiques d'una altra manera equival a deformar el seu plantejament.

Però cal tenir present, si volem entendre bé el seu procés intel·lectual, que en la segona meitat de la dècada dels seixanta les propostes metodològiques amb què hauria de familiaritzar-se –i n'hi havia de molt diverses– aplegaven totes a la vegada. Junament amb l'estudi detallat de la perspectiva filosòfica de l'anàlisi clàssica, amb les

possibilitats que obria, i juntament amb els desenvolupaments en la línia encetada pel Cercle de Viena, amb una concepció del llenguatge i del coneixement força determinada, aplegava una descripció detallada de les seues deficiències i dels problemes filosòfics que plantejava.

A més a més, els representants de l'anàlisi clàssica no només havien iniciat un canvi de perspectiva metodològica en la investigació; algun d'ells presentava i defensava, juntament amb una de les crítiques més contundents, una alternativa metodològica brillantíssima. El canvi de perspectiva iniciat per Wittgenstein el 1930 (els *Quaderns*) i acabat el 1953 (*Investigacions filosòfiques*) va ser rebut per J. L. Blasco juntament amb les propostes metodològiques dels deixebles i dels seguidors del Cercle de Viena (com ara Ayer, Quine...), juntament amb les dels anomenats filòsofs d'Oxford (com ara Ryle, Austin, Strawson...) i dels wittgensteinians.

S'introduí en tota aquesta informació per tal de familiaritzar-se amb les possibilitats i els límits de cada proposta. Valorar els encerts i els punts febles, i no només refiar-se de la crítica d'altres, li va permetre de disposar de criteris per rebutjar-ne algunes, de crítiques, i buscar la coherència i potència explicativa.

El procés de recepció d'aquesta informació, i la posterior selecció, del que havia de ser la proposta metodològica per ell acceptada, el va viure amb intensitat, i, vist des de fora, amb una gran claredat mental. Caldria descriure, doncs, com va entrar en alguna d'aquestes propostes abans de rebutjar-les i d'acabar elaborant una concepció de l'activitat filosòfica que inclou aspectes de diversos filòsofs, sobretot de Quine i de Kant.

La tradició que s'anomena "anàlisi filosòfica" o "filosofia analítica" assumeix la lògica –mètode– tal com fou dissenyada per Frege, Whitehead-Russell i Wittgenstein en el *Tractatus*. Açò no vol dir que dintre d'aquesta tradició tots acceptaren una mateixa concepció del que era l'anàlisi. Però sí que estaven d'acord, almenys, en el fet de concebre-la com una traducció o paràfrasi d'una oració amb una estructura ambigua i confusa a una altra amb una forma inequívoca que manifestara la seua veritable estructura. Aquesta suposició obligava a admetre

- a) que per a cada oració representativa d'un tipus d'oracions n'hi havia una altra que aclaria la seua estructura;
- b) que ambdues oracions eren equivalents en significat; i
- c) que la lògica dels *Principia Mathematica* de Whitehead i Russell proporcionava l'estructura del llenguatge al qual fer la traducció.

Com a conseqüència, se'n dedueix que abans de fer la traducció ja es coneixia, perquè calia saber-ho, l'estructura del llenguatge clarificador. D'aquesta manera, es resoldrien els principals problemes filosòfics, els quals tenien el seu origen en les obscuritats i en les ambigüitats que amagaven l'estructura lògica del mateix llenguatge. Per tant, o bé desapareixia el problema en dissoldre l'aparent complexitat lògica i substituir-la per una forma simple i clara, o bé quedaven clarament especificats i formulats adequadament els problemes, amb la qual cosa podien ser resolts per complicats que foren.

La utilització del mètode, concebut d'aquesta manera, va obtenir resultats que validaven el projecte analític. La filosofia de l'atomisme lògic n'és un. Tant de la mà de Russell com de la de Wittgenstein, presentava propostes brillants i coherents. Molts problemes podien ser resolts, però se'n plantejaven d'altres. La mateixa concepció del

mètode que tenien Russell i Wittgenstein incloïa diferències: Russell afirmava la creença que les dades dels sentits eren el contingut dels últims elements a què aplegava l'anàlisi, mentre que Wittgenstein, en el *Tractatus*, no s'hi pronunciava. Aquest posava més en evidència l'estructura lògica del món, en tant que Russell ho feia en la consideració que el sistema de la lògica formal revela l'estructura que subjau al nostre pensament.

En qualsevol cas, era un fet palés que la concepció de la filosofia utilitzant aquest mètode d'anàlisi es presentava molt atractiva per a tots els qui consideraven que una bona part dels problemes de la seua àrea d'investigació podia tenir l'origen en les ambigüitats i obscuritats del mateix llenguatge utilitzat. Sols calia replantejar les presuposicions conceptuals que el mètode incloïa.

Un grup de científics de Centreuropa encetà el projecte d'aplicar el mètode no només a l'anàlisi del llenguatge ordinari, sinó també al de la ciència, per tal d'evitar les deficiències que el mateix llenguatge científic incloïa. El Cercle de Viena presentà un llenguatge, i un esquema conceptual, tan suggestiu com el de Russell i el del primer Wittgenstein, encara que més restrictiu. El punt de partida era el fet que el llenguatge adequat per descriure el món no era el quotidià. Calia evitar els problemes a què donava origen i, a la vegada, assegurar per damunt de tot el rigor, la claredat i la impossibilitat que hi haguera incorreccions per disposar d'unes estructures deficientes i d'uns termes sense significat exactament delimitat per l'única cosa que podia aconseguir-ho: l'experiència. El Positivisme Lògic li va cridar l'atenció. La proposta metodològica era clara i les exigències metodològiques també ho eren. Des del primer moment (i fins després de l'any dos mil) va mantenir l'opinió que, malgrat l'atractiu de treballar en la investigació filosòfica d'una manera clara, simple i rigorosa, les exigències epistemològiques i semàntiques anaven més enllà del que era raonable d'acceptar com a explicació. El reduccionisme fiscalista, el verificacionisme estricte, i fins i tot el moderat, etc., plantejaven tants de problemes com en pretenien de resoldre. Com a mètode era brillant, però tenia unes conseqüències inacceptables si –com era el cas de J. L. Blasco– es considerava que tot tipus de fonamentisme epistemològic, radical o atenuat, donava una explicació incompleta que calia substituir per una altra d'holista.

Es tractava de construir un llenguatge ideal, filosòficament clar i rigorós, el qual permetera desterrar les possibilitats de confusions i d'ambigüitats en la descripció del món, encara que perguera flexibilitat. No es tractava de substituir un llenguatge per un altre, sinó de reconstruir un llenguatge ideal i perfecte, sense la pretensió que tinguera el mateix sentit que el llenguatge de referència, però deixant molt clara la seua estructura, de manera que s'evitaren els problemes filosòfics originats en un llenguatge que amb massa facilitat i freqüència generava paradoxes, malentesos, etc.

Aquesta manera d'entendre el mètode suposava que en la construcció dels sistemes formals clarificadors calia:

- a) utilitzar la lògica simbòlica;
- b) introduir els conceptes mitjançant axiomes i definicions;
- c) connectar els conceptes del sistema amb els conceptes del sistema de referència mitjançant observacions que no formen part del sistema formal.

Per aplicar aquest mètode a un fragment descriptiu del llenguatge de referència, calia construir un sistema formal que fóra el seu model on aparegueren, clarament, les relacions lògiques entre els conceptes introduïts mitjançant definicions i que substi-

tuirien les expressions ambigües del llenguatge de referència. La connexió entre els dos llenguatges es realitzaria mitjançant observacions puntuals extrasistemàtiques. En els models que es construïrien amb aquesta finalitat quedarien fixades rigorosament les relacions que es mantingueren entre conceptes.

En conseqüència, caldria assumir que:

1. La Lògica Formal oferiria un llenguatge els elements del qual tenien un significat precís i mantenien entre ells unes relacions molt clares.

1.1. El sistema de la Lògica Elemental tenia aquestes característiques.

1.2. Aquest llenguatge servia, a més a més, per a la construcció d'uns altres sistemes amb la mateixa claredat, rigor i precisió.

2. Tots els sistemes que es pogueren construir seguint aquesta línia serien sistemes artificials i ideals.

3. El sistema de la Lògica Formal revelava l'estructura que subjeia a tot el pensament. Voler analitzar aquest pressuposava haver d'utilitzar aquella.

El mètode utilitzat en general pel Cercle de Viena comparteix amb el de l'anàlisi clàssica alguns elements (per exemple, considerar que l'aclariment i la solució dels problemes filosòfics sols es podia aconseguir mitjançant la utilització de la lògica formal per a la construcció de llenguatges artificials i ideals), però en molts d'altres les seues posicions eren diferents (teoria del significat i de la referència, per exemple). Els dos mètodes pretenen d'aconseguir l'aclariment dels problemes filosòfics mitjançant l'anàlisi del llenguatge en què naixen i en què estan formulats. Aquí es pressuposa que el llenguatge quotidià no està bé com està, des de la perspectiva filosòfica. I l'aclariment de la seua estructura –de la mà de la lògica formal– suposarà la solució dels problemes. Posteriorment, el radicalisme de les posicions epistemològiques i semàntiques fou moderat per filòsofs sensibles als plantejaments inicials, però no a les seues conseqüències.

El fet d'assumir una nova manera de treballar resultava molt costós. Calia familiaritzar-se bé amb els seus recursos, examinar la seua utilització. Sols en aquest context s'estava en condicions d'entendre les seues possibilitats i els seus límits. Per suggeriu que fóra, el mètode de l'anàlisi clàssica i l'emprat pel Cercle de Viena generaven unes deficiències tan definitives com per abandonar aquesta perspectiva filosòfica.

A la mateixa vegada, s'estava familiaritzant amb un mètode les característiques del qual consistien a posar en evidència les deficiències del primer: tractar d'aclarir les estructures d'una activitat enormement flexible amb una eina rígida no pareixia ser el millor procediment. No podia ocórrer que les deficiències no foren del llenguatge a analitzar, sinó del llenguatge en termes del qual es realitzava l'anàlisi, que s'haguera errat en escollir el mitjà per fer l'anàlisi? Davant l'evidència dels errors i de les insuficiències de l'Anàlisi clàssica i del Positivisme Lògic, més tenint en compte les exigències teòriques que imposaven, s'obria una altra perspectiva metodològica. Wittgenstein es mostrava molt crític amb afirmacions bàsiques del *Tractatus*. L'abandonament complet va prendre cos en les *Investigacions filosòfiques*.

Havia aparegut una nova manera de concebre la filosofia. Els punts de partida i els resultats eren sorprenents. Cridaven l'atenció com si foren un imant. Les possibilitats que oferia i les solucions que donava eren enormes. És veritat que aquest progressiu canvi de plantejament respecte dels que havia caracteritzat l'Anàlisi clàssica no només el féu Wittgenstein. També Russell buscà unes altres formes d'apropament als problemes filosòfics. Però els camins que encetà no acabaren d'assentar-se. Les pers-

pectives en què se situava no eren suggestives ni permetien d'aplegar a solucions d'eficàcia. Un filòsof que va seguir els seus suggeriments del primer quart del segle xx fou qui va desenvolupar d'una manera sorprenentment atractiva i amb eficàcia els plantejaments russellians. Es tractava de Quine. La seua manera de fer filosofia va representar per a J. L. Blasco un punt des del qual replantejar el que buscava: un mètode simple, clar i efectiu.

Aquesta situació en què tot es plantejava conjuntament, en què una persona havia de familiaritzar-se amb un mètode, amb les seues possibilitats i limitacions, a la vegada que amb l'alternativa metodològica, l'incitava a buscar unes altres perspectives, encara que mantenint unes constants entre les quals estava la de partir del llenguatge, però apropant-se d'una manera diferent. Les alternatives des de les quals fer front als problemes filosòfics tenien almenys en comú que

- l'element sobre el qual treballar era el llenguatge, bé fóra el quotidià o els dels professionals;
- el llenguatge s'havia de considerar des de l'ús que es fa d'ell;
- la Lògica ens descriu l'estructura del llenguatge, però concebuda des d'una d'aquestes dues posicions:
 - a) La Lògica Formal era qui descrivia l'estructura del llenguatge, perquè sols ella reunia les possibilitats de coherència i rigor per resoldre els problemes que es plantejaven, acceptant que se li demanava capacitat per resoldre'ls, no que tinguera unes característiques de flexibilitat que ni reuneix ni ha de reunir;
 - b) per a l'altra posició, la Lògica que descrivia l'estructura del llenguatge havia de ser tan flexible i làbil com ell, per la qual cosa s'imposava una Lògica Informal o també anomenada Lògica Filosòfica.

Totes les perspectives metodològiques tenien aspectes suggestius. Calia assegurar-se de les possibilitats de cadascuna. La proposta desenvolupada per Wittgenstein en les *Investigacions* era la més completa, la més potent, la que obria més camps a la investigació. Una nova concepció del significat, de la referència, de la veritat i de la falsedat, etc. En una paraula, una nova concepció del llenguatge i de l'activitat filosòfica. Era tan significatiu el gir que donava a la investigació, tan variades les perspectives que obria per a J. L. Blasco que es va convertir, la proposta, en un punt de referència en la seua investigació. S'acceptava que el llenguatge estava bé com estava. Calia buscar les eines apropiades. I les presentava en ús. Aquesta proposta juntament amb les d'altres filòsofs crítics, molt crítics, amb el mètode de l'anàlisi, com era el cas de G. Ryle, de J. Austin, etc., va promoure una diversitat de maneres de treballar amb el llenguatge quotidià, buscant solucions als problemes que es plantejaven. Va analitzar detalladament i va valorar cadascuna d'elles, per tal d'evitar prejudicis a l'hora d'acceptar un mètode.

Esdevenia esperançador encetar l'estudi i l'aplicació de l'anàlisi categorial de G. Ryle. Permetia descobrir i eliminar entitats fantasmagòriques. Calia anar amb molta cura en el tractament de les àrees conceptuals conflictives. Es tractava de traure profit de les possibilitats metodològiques i fer-les compatibles amb les que oferien les altres maneres de treballar el llenguatge quotidià. Aquesta línia exigia que a la fi s'acabara utilitzant, com a eina d'anàlisi, una concepció de la lògica que permetera observar fil per randa les possibilitats comunicatives que oferia el context d'ús i la varietat de recursos lingüístics que qualsevol parlant dominava.

S'endinsà, per tant, en l'estudi de l'estructura, peculiaritats i aplicacions de l'anomenada Lògica Filosòfica o Informal tal com l'havia dissenyada i utilitzada P. F. Strawson. Aquesta manera d'entendre la Lògica com a eina de la investigació filosòfica presentava molts aspectes suggeridors. Partia d'una crítica punyent d'alguns aspectes rellevants de la Lògica Formal de Russell (conceptes d'existència, de les descripcions, de la veritat...) i la substitució per uns altres de més propers a la concepció de Frege. En qualsevol cas, s'exigia acceptar una concepció de la Lògica tan adaptada a l'ús quotidià del llenguatge que trencava l'estructura de la Lògica Formal.

Aquest punt de vista metodològic permetia analitzar totes les possibilitats d'ús del llenguatge ordinari i a la vegada evitar les seues deficiències, aplegant, així s'esperava, a l'estructura del nostre sistema conceptual. I atesa la relació assumida entre pensament, llenguatge i realitat, des d'aquest mètode es presumia de poder construir una metafísica que, respectant els eixos clàssics, descriguera l'estructura del món allunyant-se de les fantasies i aberracions a què havia aplegat des del segle XIX principalment.

Va considerar aquest mètode i valorà positivament els seus resultats, però la pràctica n'era complexa, en depenia molt d'interpretacions contextuals i d'elements gramaticals. Com a gramàtica lògica, aquesta manera de treballar s'apropava a la dels lingüistes, sobretot a la de la Lingüística Generativa de N. Chomsky. Els punts conflictius resultaven discutibles, perquè permetien posicions poc fundades. Aquesta manera de portar la investigació filosòfica permetia explicar l'estructura del coneixement separant-se dels fonamentismes, però deixava alguns capítols importants del camp epistemològic amb unes explicacions insuficients i complicades.

La concepció de la lògica com quelcom de molt proper al llenguatge quotidià l'apartava del rigor i la claredat que la definien com un mètode eficaç de treball. Com a conseqüència, es feia necessari definir explícitament un mètode que servira de guia en la tasca de l'anàlisi del llenguatge. Aquesta concepció de la lògica va ser estudiada i valorada, de la mateixa manera que el mètode, però la seua aplicació s'allunyava de l'estructura lògica del coneixement i s'apropava al que podíem anomenar mètode lingüístic. Aquestes deficiències el portaren a deixar de considerar-lo d'interès per a la investigació.

Una altra alternativa metodològica que presentava aspectes originals i que pagava la pena considerar fou la dissenyada per J. L. Austin. Familiaritzar-se amb la seua manera de treballar per analitzar el llenguatge d'ús ordinari i identificar els objectes filosòfics a què aplegar va exigir una dedicació especial. Aquesta concepció de la filosofia se separava una mica de les altres concepcions metodològiques que hem vist. Els resultats que aconseguia eren considerats com a solucions als problemes filosòfics generats per l'ús del llenguatge.

El procediment d'investigació era lent. Calia seguir els passos que Austin i el seu grup havien donat: Organitzar el grup de treball, fixar-ne el funcionament, determinar quines persones treballaven en quin tipus de diccionaris, estructurar les reunions de treball, que per la mateixa naturalesa del mètode no podien ser deixades a la improvisació, tant més que no hi havia una estructura rígida i clara que permetera decidir els punts confusos, etc. La dedicació que li exigia era molta. El ritme no podia ser ràpid. Els resultats, malgrat ser interessants, s'allunyaven de l'àmbit epistemològic, que sempre va constituir el seu centre d'atenció. No és gens estrany que acabara proposant la dissolució de l'experiència de treball amb aquesta tècnica d'investigació filosòfica.

El fet d'estudiar detalladament diferents maneres de portar endavant la investigació filosòfica permetia veure les deficiències i els encerts que cadascuna en tenia. A la vegada feia prendre consciència clara d'algunes de les exigències que es configuraven com a fonamentals per fer un plantejament rigorós dels problemes filosòfics, primer pas per tractar de trobar solucions acceptables. Les més rellevants n'eren:

– Calia centrar la investigació en el llenguatge, tant en el quotidià com en el professional. Qüestions com ara la teoria del significat, de la referència, etc., van ser formulades des de la perspectiva del segon Wittgenstein.

– La lògica formal, afirmava, ens descriu de manera exacta i rigorosa l'estructura del llenguatge. Era, per tant, l'eina que ens permetia situar i formular els problemes de manera que pogueren ser resolts. La lògica d'enunciats la considerava important per a la investigació. Però, sobretot, ho era la lògica de predicats, per les possibilitats que oferia a l'hora d'analitzar problemes epistemològics.

– Les vessants epistemològica i ontològica són inseparables. Tractar d'enfrontar l'activitat filosòfica reduint una d'elles –la metafísica– a una posició merament simbòlica, com va intentar fer el Neopositivisme, mitjançant el reduccionisme i un fonamentisme extrem, portava a encetar un camí sense eixida, a plantejar nous problemes tan greus o més que els que pretenia resoldre. El criteri guia havia de ser tret de la lògica formal. El compromís ontològic elaborat per Quine oferia unes possibilitats enormes a la vegada que posava límits als excessos en aquest camp.

Tenint en compte aquestes consideracions, res no hi ha d'estrany en el fet que s'adherira a la interpretació metodològica de Quine, com un convençut seguidor dels seus plantejaments. Permetia una investigació dotada de tots els requisits per a ser eficaç i rigorosa. A la vegada, permetia obrir-se a unes posicions metafísiques controlades pel rigor del mètode lògic emprat en la investigació. En aquest sentit, sempre va considerar que l'ús de la lògica formal permetia aclarir dificultats alhora que posava bases sòlides per a resoldre'n d'altres. I ho assolí des d'una concepció del coneixement que, posant en evidència les deficiències del fonamentisme, prenia l'holisme com a interpretació coherent i completa.